

ความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงในสังคมไทย:
กรณีศึกษาฝั่งธนบุรี¹

Beliefs and Rituals of Chaophorphraphloeng Shrine in Thai
Society: A Case Study of Thonburi Side

อรนรินทร์^{2*} และ อิมธิรา อ่อนคำ³

LIAO CAICHUN and IMTHIRA ONKAM

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงในสังคมไทย: กรณีศึกษาฝั่งธนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงในเขตธนบุรี ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่างในศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบुकคโล และย่านตลาดพลูจำนวน 30 คน และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบुकคโลเป็นศาลเจ้าที่มีอายุมากกว่า 90 ปีและได้อัญเชิญรูปเคารพมาจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ส่วนศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลูถูกสร้างขึ้นโดยชาวบ้านและได้อัญเชิญรูปเคารพเจ้าพ่อพระเพลิงมาจากศาลเจ้าย่านบुकคโล ผู้ศรัทธาศาลเจ้า

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงในสังคมไทย: กรณีศึกษาฝั่งธนบุรี” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

This article is part of the thesis titled, Beliefs and Rituals of Chaophorphraphloeng Shrine in Thai Society: A Case Study of Thonburi Side, Department of Communication Thai as a Second Language, Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University.

^{2*}นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

E-mail: 1065296794@qq.com

Master student, Department of Communication Thai as a Second Language, Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University. E-mail: 1065296794@qq.com

³อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ E-mail:

mjmj_22@hotmail.com

Lecturer of Thai Language and Culture Department, Faculty of Arts, Huachiew Chalermprakiet University.

E-mail: mjmj_22@hotmail.com

ทั้ง 2 แห่งนี้มีความเชื่อ 5 ประการคือ ความปลอดภัย ความสำเร็จ สุขภาพ ครอบครัว และการขอบุตร โดยผู้ที่ศรัทธาต่อเจ้าพ่อพระเพลิงจะเข้าร่วมพิธีกรรมในรอบปีคือ พิธีเบิกเนตร วันไหว้พระจันทร์ เทศกาลกินเจ และงานแห่เจ้าพ่อพระเพลิง โดยผู้ที่ได้เข้าร่วมพิธีกรรมมีความเชื่อว่าสามารถขอพรจากเจ้าพ่อพระเพลิงโดยตรง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชุมชนทั้ง 2 แห่งยังคงสืบทอดความเชื่อและจัดพิธีกรรมให้ยังคงอยู่ได้จนปัจจุบัน ถึงแม้ว่าสังคมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปโดยปัจจัยด้านต่าง ๆ คือ ความเจริญของชุมชน เศรษฐกิจ สังคม และรวมถึงการเปลี่ยนกรรมกรของศาลเจ้า อย่างไรก็ตาม ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงทั้ง 2 แห่งนี้ก็ยังคงดำรงบทบาทหน้าที่ด้านจิตใจและสังคมด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อไทย-จีน ในเขตธนบุรีได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : ความเชื่อ พิธีกรรม ศาลเจ้า เจ้าพ่อพระเพลิง สังคมไทย

Abstract

Research article titled Beliefs and Rituals of Chaophorphraphloeng Shrine in Thai Society: A Case Study of Thonburi Side aimed to study beliefs and Rituals of the Chaophorphraphloeng Shrine in Thonburi District. The researcher used the method of collecting data from documents, field data, participant and non-participant observation In-depth interviews were used from a sample group of 30 people in the Chaophorphraphloeng Shrine in Bukkhalo and Talatphlu areas, and presented the results by descriptive analysis.

The results showed that the Chaophorphraphloeng Shrine in Bukkhalo area is more than 90 years old and brought idols from the People's Republic of China. The Chaophorphraphloeng Shrine in Talatphlu area was built by villagers and the idol of Chaophorphraphloeng was brought from the Shrine of Bukkhalo area. The believers of these two shrines had 5 beliefs: safety, success, health, family and child support. Those who believed in the Chaophorphraphloeng will participated in the ritual of the year : eye opening ceremony, moon worship day, Vegetarian Festival and The Chaophorphraphloeng Parade. Those who participated in the ritual believed that they could ask for blessings directly from the Chaophorphraphloeng. For this reason, the two communities continued to carry on their beliefs and held rituals to this day. Although society has changed by various factors, namely: community, economy, society and including the change of directors of the shrine. However, these two shrines still maintain their roles in mental and social, economic and cultural roles, which reflected Thai-Chinese belief culture in the Thonburi area as well.

Keywords : Beliefs, Rituals, Shrine, Chaophorphraphloeng, Thai society

1. บทนำ

ความเชื่อถือเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและยังเป็นที่ทำให้คนในสังคมหรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งยอมรับและนับถือศรัทธา ดังที่พรณี ชูจิรวงศ์ (2552, น.1) กล่าวว่า ความเชื่อคือพลัง พลังที่จะสร้างสิ่งต่าง ๆ มนุษย์สร้างโลก ความเป็นจริงของมนุษย์จากสิ่งที่คุณตกลงใจแล้วว่าเชื่อ ความเชื่อทุกเรื่องที่อยู่ลึกสุดใจคอยตรึงความสนใจ และผลักดันให้เกิดเป็นการกระทำ หรือขัดขวางไม่ให้เกิดการกระทำก็ได้ สิ่งที่เราเชื่อส่งผลต่อความสามารถในการทำงาน ทักษะคิดต่อเรื่องเงินทอง รวมถึงวิธีดำเนินชีวิตและผูกมิตรสัมพันธ์กับทุกคน ดังนั้น ความเชื่อต้องเป็นสิ่งที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เกิดเป็นแนวทางในด้านตัดสินใจเชื่อและปฏิบัติตาม ซึ่งความเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่งมักจะมีอิทธิพลต่อบุคคลและมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ คนไทยส่วนมากนอกจากจะมีความเชื่อในพุทธศาสนาแล้วยังมีความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ จึงทำให้พวกเขากราบไหว้และทำพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ เช่น การขอพรให้คนในครอบครัวมีสุขภาพแข็งแรง ขอพรด้านการค้าขาย เป็นต้น ความเชื่อของคนไทยยังได้รับอิทธิพลมาจาก ประเทศจีนด้วย เนื่องจากประเทศจีนมีความสัมพันธ์กันยาวนาน และในประเทศไทยก็มีชุมชนชาวจีนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ พวกเขายังได้ตั้งศาลเจ้าเพื่อบูชาเทพเจ้าตามความเชื่อของตนด้วย อีกทั้งคนจีนยังมีความเชื่อและยังนิยมขอพรจากเทพเจ้า เพื่อให้ปกป้องทั้งตนเองและครอบครัว ทั้งนี้เพื่อความสบายใจ และประสบความสำเร็จด้านต่าง ๆ ชาวจีนมีความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าเป็นอย่างมาก ซึ่งเทพเจ้าจีนทั้งคนจีนรวมถึงคนไทยก็ได้นับถือเช่นกัน ได้แก่ เจ้าแม่กวนอิม (观音菩萨) ต่จ้งอ้วง (地藏王) ไฉ่ซิงเอี้ย (财神爷) เจ้าพ่อกวนอู (关公) ไต๋ฮงกง (大峯祖) เจ้าพ่อเสือ (昭帝老爺) และรวมถึงเจ้าพ่อพระเพลิง (火神) เป็นต้น ซึ่งเจ้าพ่อพระเพลิงถือเป็นเทพเจ้าที่น่าสนใจศึกษา อีกทั้งมีประวัติที่ยาวนาน และยังมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนทั้งอาศัยอยู่ในชุมชนฝั่งธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร จากการสำรวจผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีศาลเจ้าพ่อพระเพลิงทั้งหมด 2 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลู และศาลเจ้าพ่อพระเพลิงบุคคโล เขตธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร ภายในศาลเจ้า 2 แห่งนี้มีเจ้าพ่อพระเพลิงเป็นเทพเจ้าองค์หลัก และยังเป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพของเทพเจ้าองค์อื่น ๆ ด้วย เช่น ภายในศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลยังมีเทพเจ้ากิตติคุณเจียงกุง (吉力将军) และเทพเจ้าซำกวงเจียงกุง (三光将军) ที่เป็นเทพเจ้าบริวารของเจ้าพ่อพระเพลิง ภายในศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลูก็มีเจ้าแม่กวนอิมกับเทพเจ้าไฉ่ซิงเอี้ย ซึ่งในอดีต มีชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาประเทศไทยส่วนมากอาศัยอยู่ฝั่งธนในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ดังที่ กุลศิริ อรุณภาคย์ (2553, น.7-8) ได้กล่าวไว้ว่า ในสมัยธนบุรี สมเด็จพระเจ้า

ตากสิน ซึ่งทรงมีเชื้อสายจีนแต่เจ้าเสด็จขึ้นครองราชย์ ได้มีคนจีนอพยพเข้ามาประเทศไทยมากยิ่งขึ้น เพราะนอกจากสภาพทางเศรษฐกิจของไทยที่ขยายตัวแล้ว การที่สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงมีเชื้อสายจีนทำให้คนจีนรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย ชาวจีนที่อพยพมาก่อนจึงมีการชักชวนญาติพี่น้องมาอยู่มากขึ้น คนจีนเหล่านี้นิยมอาศัยอยู่แถวฉันทบุรี อยุธยา ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณเมืองบางกอกและแถบท่าเรือบางแห่งของภาคใต้ ในสมัยธนบุรีนั้น การจราจรยังไม่ได้มีการพัฒนา และชาวจีนที่อพยพมาเมืองไทยส่วนมากใช้เรือเป็นหลัก จึงทำให้ชาวจีนส่วนมากอาศัยอยู่ริมแม่น้ำในอดีต มีชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาประเทศไทยส่วนมากอาศัยอยู่ฝั่งธนในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

ย่านบุคคโลกับย่านตลาดพลูเป็นพื้นที่ที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเขตฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยของชาวจีนแต่เจ้าที่ โดยชุมชนชาวจีนนั้นเมื่ออาศัยอยู่ที่ใดก็จะต้องมีการสร้างศาลเจ้าขึ้นมาอยู่คู่กับชุมชนเสมอ เนื่องจากความเชื่อของเจ้าพ่อพระเพลิงเป็นความเชื่อที่มีประวัติอันยาวนาน มากกว่า 90 ปี อีกทั้งเจ้าพ่อพระเพลิงยังเป็นเทพเจ้าที่คนจีนแต่เจ้าได้อัญเชิญมาจาก มณฑลกว๋างตุ้ง สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยอัญเชิญให้มาประดิษฐานอยู่ในศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลในเขตฝั่งธนบุรี และต่อมามีคนไทยเชื้อสายจีนแต่เจ้าที่มีความศรัทธาต่อเจ้าพ่อพระเพลิงและได้อาศัยอยู่ย่านตลาดพลู ฝั่งธนบุรีเช่นกัน ดังนั้น ชาวบ้านจึงได้มีการร่วมกันจัดสร้างศาลเจ้าร่วมกันและได้อัญเชิญเจ้าพ่อพระเพลิงอีกองค์มาประดิษฐานอยู่ในศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลูด้วย จากการลงพื้นที่พบว่า ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงทั้ง 2 แห่ง ได้รับการดูแลโดยกรรมการของศาลเจ้าและสมาชิกในชุมชนทั้งย่านตลาดพลูและย่านบุคคโล ต่างก็ได้ดูแลศาลเจ้าเป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้มีการจัดพิธีกรรมอย่างเป็นระบบในทุก ๆ ปี แต่ด้วยเวลาที่ผ่านไปพร้อมกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของสังคม จึงทำให้วัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรมนี้ได้มีการแปลงแปรไปบ้างตามกาลเวลา ดังเช่น เหตุการณ์ที่มีร่างทรงบอกว่าให้กรรมการศาลเจ้าตลาดพลูเปลี่ยนสีใบหน้าของเจ้าพ่อพระเพลิงจากใบหน้าตาสีแดงเปลี่ยนเป็นสีเขียว เป็นต้น ส่วนศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลก็ยังคงมีใบหน้าสีแดงดังเดิม การเปลี่ยนสีใบหน้านี้เพื่อให้ความเชื่อของเจ้าพ่อพระเพลิงเข้ากับสังคมไทยมากขึ้น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าต่างก็มีการผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมไทยได้อย่างดี

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวเห็นได้ว่า ประวัติความเป็นมารวมทั้งความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลูและศาลเจ้าพ่อพระเพลิงบุคคโลที่ตั้งอยู่ในเขตธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนโดยเฉพาะคนไทยเชื้อสายจีน ยังมีการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบปีของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงได้อย่างน่าสนใจศึกษา

2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีรายละเอียดดังนี้

HE ZHONGHUAN (2563) ได้ศึกษา เรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้ากวนอูในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาฝั่งธนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อต่อเทพเจ้ากวนอูมีความเชื่อด้าน สุขภาพ โชคลาภเงินทอง ครอบครัว ความปลอดภัย และความสำเร็จ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ยังคง ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันและผู้ที่มีความศรัทธาต่อเทพเจ้ากวนอูนั่นยังได้เข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ศาลเจ้ากวนอูตลาดสมเด็จเจ้าพระยามัยวันวันวันเชียว วันเกิดของเทพเจ้า กวนอู ทั้งกระเจาต และ วันขอบคุณเทพเจ้า ศาลเจ้ากวนอูตลาดพลูมีวันวันวันเชียว งานแห่เจ้าพ่อกวนอู วันเกิดของเทพเจ้า กวนอู ทั้งกระเจาต เทศกาลกินเจ และวันเสี้ยว ซึ่ง ความเชื่อ และพิธีกรรมของศาลเจ้ากวนอู ในสังคมไทยสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทย-จีน

YANG HAIYAN (2563) ได้ศึกษา เรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าพ่อเสือใน สังคมไทย: กรณีศึกษาเฉพาะกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ศาลเจ้าพ่อเสือเสาชิงช้าและศาล เจ้าพ่อเสือบางหัวแย่งยังคงมีความเชื่อที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน เช่น ด้านการงาน การขอบุตร เรื่อง สุขภาพ ด้านค้าขายและเรื่องการศึกษา ซึ่งความเชื่อดังกล่าวทำให้มีพิธีกรรม เช่น พิธีวันจับโหงว พิธีวันเกิดเจ้าพ่อเสือ พิธีแห่เจ้า พิธีสวดมนต์และเวียนเทียน พิธีลอยกระทง พิธีเทกระเจาต ปัจจุบัน ศาลเจ้าพ่อเสือก็ยังคงมีความเชื่อและการปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบปีอยู่เสมอ ซึ่งก็ถือเป็น สถานที่ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานและสืบทอดวัฒนธรรมไทย-จีน

Long Gaoyun (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ: ความเชื่อ รูปเคารพ และ บทบาท ผลการศึกษาพบว่า ศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อแห่งใหม่นี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อของชาวไทย เชื่อสายจีนผ่านการวางแผนผังการตกแต่ง และการจัดวางตำแหน่งของรูปเคารพ ด้วยการเน้นความ สมดุลในการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ การประดับตกแต่งด้วยประติมากรรมและภาพจิตรกรรมแบบ ศิลปกรรมจีน ตามความเชื่อในลัทธิเต๋า โดยรูปเคารพของศาลเจ้าแห่งนี้ทั้งหมดมาจากลัทธิเต๋า บทบาทของศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อที่มีต่อชุมชนคือ เป็นสถานที่พึ่งทางจิตใจ เป็นสถานที่ประกอบ พิธีกรรมแก้ปั้งทำบุญต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่พบปะสมาคมเรียนรู้ให้ความบันเทิง ให้ความ ช่วยเหลือ และเป็นศูนย์กลางของลัทธิเต๋าแห่งหนึ่งที่สำคัญในประเทศไทยรวมถึงการเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี

เจษฎา นิลสงวนเดชะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง ศาลเจ้าจีน: ศรัทธาสถานในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า ศาลเจ้าจีนสร้างขึ้นโดยชาวจีนโพ้นทะเลผู้ซึ่งยึดมั่นในประเพณี และความเชื่อ

ดั้งเดิม พวกเขาสร้างศาลเจ้าขึ้นตามกลุ่มชาวจีนแต่ละกลุ่มเพื่อกราบไหว้เทพเจ้าที่กลุ่มตนได้นับถือ ศาลเจ้าจึงถือเป็นศูนย์กลางศาสนสถานที่สำคัญทางด้านศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม เป็นจุดรวมของสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวจีน ทำให้เห็นถึงการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวจีนในบริเวณนั้น ๆ ที่ยังคงมีอิทธิพลมาสู่วิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ศาลเจ้าจีนในกรุงเทพมหานครจึงไม่เพียงแต่จะเป็นศาสนสถานแห่งความศรัทธาของชาวจีนในกรุงเทพมหานครเท่านั้น หากยังหลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งในสังคมไทยได้อย่างกลมกลืน

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าจีนในสังคมไทยสรุปได้ว่า คนจีนมีความเชื่อหลากหลายโดยเฉพาะความเชื่อในเทพเจ้าต่าง ๆ และนิยมนำความเชื่อดั้งเดิมของตนเองไปพร้อมกับการอพยพไปตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่อื่นด้วยเสมอ ดังนั้นจึงทำให้เห็นว่าชุมชนที่ชาวจีนได้อาศัยอยู่หรือเคยอาศัยอยู่จึงมีศาลเจ้าจีนตั้งอยู่ด้วยเสมอ ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลว่า ศาลเจ้าจีนในสังคมไทยปัจจุบันยังตกแต่งด้วยลักษณะแบบจีน ภายในศาลมีรูปเคารพบูชาเทพเจ้าองค์ต่าง ๆ ตามแต่ละกลุ่มชาวจีนเอง ซึ่งชาวจีนยังคงปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิม และนอกจากมีเทพเจ้าตามความเชื่อจีนแล้วศาลเจ้าบางศาลเจ้ายังคงมีเทพเจ้าตามความเชื่อของคนไทยด้วยเช่นกัน จากการสร้างศาลเจ้าและรวมถึงการ อัญเชิญเทพเจ้าองค์ต่าง ๆ มาประดิษฐานนั้น เนื่องจากคนจีนนิยมขอพรจากเทพเจ้าในศาลเจ้าเพื่อให้ปกป้องคุ้มครองชีวิตตนเองและครอบครัวและยังทำให้จิตใจสบายใจขึ้น เกิดกำลังใจในการดำเนินชีวิตไปสู่ประสบความสำเร็จต่อไป

3. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงในเขตธนบุรี จังหวัด กรุงเทพมหานคร

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

4.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าพ่อพระเพลิงในสังคมไทย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย

4.2 ศึกษาประวัติและความเป็นมาของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงทั้ง 2 แห่งและผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) คือ ผู้ที่มากราบสักการะหรือผู้มีความศรัทธาในเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลูจำนวน 20 คน แบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ คณะกรรมการของศาลเจ้า คนดูแลศาลเจ้า ผู้ประกอบพิธีกรรม และผู้ค้าขายอยู่บริเวณศาลเจ้า จำนวน 10 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 30 คน

4.3 สร้างเครื่องมือวิจัยโดยสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ในงานวิจัยทั้ง 2 ข้อ แล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาช่วยตรวจสอบ

4.4 ปรับแก้ไขเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา และนำไปเก็บข้อมูลภาคสนามกับกลุ่มตัวอย่างที่ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลู

4.5 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในด้านความเชื่อ และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาลเจ้าพ่อพระเพลิงทั้ง 2 แห่ง พิธีกรรมในรอบปีในศาลเจ้า ได้แก่ พิธีเบิกเนตร พิธีวันไหว้พระจันทร์ เทศกาลกินเจ และงานแห่เจ้าพ่อพระเพลิง

4.6 นำเสนอผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ศรัทธาศาลเจ้าทั้ง 2 แห่งนี้มีความเชื่อว่า ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงทั้ง 2 แห่งสามารถบันดาลพรได้ใน 5 ประการ ได้แก่ การขอพรด้านความปลอดภัย การขอพรด้านความสำเร็จ การขอพรเรื่องสุขภาพ การขอพรให้กับครอบครัว และการขอบุตร และยังมี 4 พิธีกรรมที่ทั้ง 2 ศาลเจ้าและรวมถึงผู้ศรัทธายังคงปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันคือ 1) พิธีเบิกเนตร 2) พิธีวันไหว้พระจันทร์ 3) เทศกาลกินเจ 4) งานแห่เจ้าพ่อพระเพลิง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 ความเชื่อที่เกี่ยวกับเจ้าพ่อพระเพลิงในศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและย่านตลาดพลู

ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อส่วนบุคคลหรือความเชื่อร่วมกันในสังคม มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมโดยเฉพาะความเชื่อในด้านศาสนา ไม่มีความถูกผิด แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์ยอมรับ โดยเฉพาะในสังคมไทย ทุกคนก็มีความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาหรือเทพเจ้าองค์ต่าง ๆ คนไทยมีความเชื่อแบบไทย โดยบูชาเทพเจ้าของไทย แต่คนจีนก็มีความเชื่อเหมือนกัน แต่เป็นความเชื่อเทพเจ้าในศาลเจ้ามากกว่า เพราะศาลเจ้าจะมีเทพเจ้าของจีนประดิษฐานอยู่ เช่น เทพเจ้ากวนอู เทพเจ้าไฉซิงเอี๊ยะ เจ้าแม่กวนอิม และรวมถึงเทพเจ้าที่

มีนามว่าเจ้าพ่อพระเพลิง เป็นต้น ความเชื่อต่อเทพเจ้าสามารถทำให้ผู้ศรัทธามีกำลังใจในการดำเนินชีวิต ในสังคมไทยมีความเชื่อที่เกี่ยวกับศาลเจ้าพ่อพระเพลิงอยู่ 2 แห่ง ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงมีการสืบทอดความเชื่อเรื่อยมาจนปัจจุบัน ซึ่งความเชื่อสามารถสรุปได้ 5 ประการ คือ ความเชื่อด้านความปลอดภัย ด้านความสำเร็จ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว และด้านการขอบุตร โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 ความเชื่อด้านความปลอดภัย

ความปลอดภัย คือการควบคุมความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นต่อชีวิต ทรัพย์สิน และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงต้องหาที่พึ่งทางใจด้วยความเชื่อ ในสังคมจีนก็ต่างมีความเชื่อเรื่องเทพเจ้าโดยเฉพาะเจ้าพ่อพระเพลิงที่เชื่อกันว่าท่านสามารถให้พรในด้านความปลอดภัย โดยเฉพาะด้านการป้องกันการเกิดเพลิงไหม้อาคาร บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ในปัจจุบันด้วยความเจริญทางสังคมเทคโนโลยี จึงทำให้บ้านเรือนเกิดเหตุการณ์เพลิงไหม้น้อยลง จึงทำให้ผู้ศรัทธาต่อเจ้าพ่อพระเพลิงที่มาขอพรให้บ้านเรือนปลอดภัยไม่เกิดอัคคีภัยก็น้อยลงเช่นกัน แต่ก็ยังมีแนวคิดอีกมุมหนึ่งว่า ในความคิดของคนจีน ไฟ ถือเป็นสิ่งสิริมงคลสามารถปกป้องความปลอดภัยของผู้คนและช่วยทำให้ภูติผีปีศาจไม่กล้ากล้ากราย ดังนั้นจึงมีผู้ศรัทธามาขอพรด้านความปลอดภัยกับเจ้าพ่อพระเพลิงทั้งย่านบुकโคลและย่านตลาดพลู เขตธนบุรี ดังที่ นางอรรวรรณ แซ่ตั้ง คนไทยเชื้อสายจีน ผู้ดูแลความเรียบร้อยของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลู กล่าวว่า

“คุณยายอยู่ที่นี่ตั้งแต่เกิด ประมาณ 70 ปีแล้ว เจ้าพ่อพระเพลิงท่านองค์นี้แต่ก่อนอยู่ตรงดับเพลิง แล้วจากหลังสร้างขึ้นมาก็จะไม่มีเหตุการณ์ไฟไหม้เกิดขึ้นอีกแล้ว เพราะว่าท่านเขาช่วย หรือไม่จะเป็นอยู่ข้างนอก จะไปถึงสถานีกี่ไม่มีแล้ว แต่ว่าสุดท้ายแล้วตัวเราด้วย ที่จะต้องคอยระมัดระวังไม่ประมาทเรื่องไฟไฟ”

(นางอรรวรรณ แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์, 11 กันยายน 2564)

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ผู้คนที่อาศัยอยู่ในย่านบुकโคลและย่านตลาดพลู ยังคงมีการนับถือเจ้าพ่อพระเพลิงอยู่ และยังเชื่อว่าท่านเป็นเทพเจ้าแห่งไฟ ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เพราะชาวบ้านเชื่อกันว่าท่านจะสามารถช่วยป้องกันอัคคีภัยให้กับชาวบ้านในชุมชนได้ ซึ่งการสร้างศาลเจ้าพ่อพระเพลิงในชุมชนก็เพื่อให้เทพเจ้าได้ช่วยดูแลชาวบ้าน คอยปกป้องรักษาบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

5.1.2 ความเชื่อด้านความสำเร็จ

ความสำเร็จ หมายถึง การบรรลุเป้าหมายที่คาดหวังผ่านความพยายามอย่างมีสติ ซึ่งความสำเร็จถือเป็นความต้องการของมนุษย์ทุกคน โดยผู้ที่นับถือศรัทธาต่อเจ้าพ่อพระเพลิงก็จะมี ความเชื่อที่ว่า ท่านสามารถอำนวยการพรในด้านความสำเร็จ โดยเฉพาะเรื่องด้านการงาน การศึกษา และการค้าขาย ดังนั้นจึงมีผู้ศรัทธามาขอพรด้านความสำเร็จกับเทพเจ้าเจ้าพ่อพระเพลิง ดังที่ คนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ย่านตลาดพลูคุณหวง (แซ่หวง 黃) กล่าวว่

“ผมเป็นคนไทยเชื้อสายจีน วันนี้ได้มากับครอบครัวครับ ทั้งคุณปู่ และคุณยาย เท่าที่รู้ ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงก็เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ คนที่มาขอพรจากท่านส่วนใหญ่ก็จะขอด้านการงาน การค้าขายหรืออะไรก็ได้ ผมกำลังเรียนระดับปริญญาเอกอยู่ นอกเหนือจากขอพรให้กับครอบครัวแล้ว ผมก็จะขอด้านศึกษาด้วย ขอให้มีความก้าวหน้าและสำเร็จการศึกษาด้วยอย่างดี”

(คุณหวง, สัมภาษณ์, 11 กันยายน 2564)

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์จึงสรุปได้ว่า ผู้คนที่นับถือเจ้าพ่อพระเพลิงเชื่อว่าเจ้าพ่อพระเพลิงสามารถให้พรด้านความสำเร็จแก่ผู้ศรัทธา ด้านความสำเร็จนี้จะรวมถึงความสำเร็จด้านการงาน ความสำเร็จด้านการศึกษา และความสำเร็จด้านการค้าขายเป็นต้น ดังนั้นผู้คนที่มาขอพรจากท่านส่วนใหญ่จะเป็นพนักงานบริษัท นักเรียน-นักศึกษา และนักธุรกิจทั้งในและนอกชุมชน เป็นต้น ผู้ศรัทธาเชื่อว่า เจ้าพ่อพระเพลิงสามารถช่วยให้ผู้มาขอพรจากท่านได้งานที่ดี มีความก้าวหน้าในการศึกษา และการค้าขายราบรื่น ไม่ว่าจะขอพรอะไรก็ตาม ท่านก็จะประทานพรให้กับผู้ที่ศรัทธาอยู่เสมอ

5.1.3 ความเชื่อด้านสุขภาพ

สุขภาพ หมายถึง บุคคลมีสภาพร่างกาย จิตใจ และสังคมที่ดี สุขภาพไม่ใช่แค่การไม่มีโรคทางกายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสุขภาพจิต ดังนั้นสุขภาพเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน สุขภาพคือความมั่งคั่งประการแรกของชีวิต ผู้คนที่นับถือเจ้าพ่อพระเพลิงเชื่อว่าท่านสามารถอำนวยการพรในเรื่องสุขภาพได้ด้วย เช่น ขอให้มีความสุขภาพดี หลีกเลี่ยงโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นคนในชุมชนจึงนิยมมาขอพรเรื่องสุขภาพด้วยเสมอหากตนเองหรือสมาชิกในครอบครัวเจ็บไข้ได้ป่วย อีกทั้งยังมีผู้ศรัทธาจากภายนอกได้เดินทางมาขอพรในเรื่องสุขภาพกับเจ้าพ่อพระเพลิงที่ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลู ดังที่ คนไทยเชื้อสายจีนแต่จิวที่อาศัยอยู่แถวบางนา ป่ามุล (แซ่อู๋ 吳) กล่าวว่า

“ป้ามุลเกิดที่จีนแต่จิว สมัยก่อนย้ายครอบครัวมาเมืองไทย ตอนนี้อยู่พูดภาษาจีนกลางได้อยู่ แต่ลูกสาว 2 คนพูดไม่เป็น ป้าเชื่อนะว่า ศาลเจ้านี้ไหวแล้วจะได้พรจริง ๆ ป้าเองก็มาไหว้เจ้าพ่อพระเพลิงทุก ๆ ปี ปีละประมาณ 1 ครั้ง ทุกครั้งมากับลูกสาว วันนั้มาสายนิดหนึ่ง ป้าปีนี้อายุ 71 แล้ว ครั้้งนี้มาไหว้อากงเพื่อขอให้มีความสุขแข็งแรง และครอบครัวมีความสุขแข็งแรง ไม่ติดโควิด”

(ป้ามุล, สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2564)

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า สุขภาพเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างมาก เมื่อมีสุขภาพแข็งแรงจึงสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข รวมถึงการปฏิบัติหน้าที่การงานต่าง ๆ ก็ทำได้ดี ดังนั้น ผู้ศรัทธาที่มีความศรัทธาจึงมาขอพรเรื่องสุขภาพกับเจ้าพ่อพระเพลิงด้วย โดยพวกเขามีความเชื่อว่าเจ้าพ่อพระเพลิงในศาลเจ้าจะให้พรเรื่องสุขภาพแก่ผู้ศรัทธาจริง ๆ อีกทั้งเจ้าพ่อพระเพลิงยังอวยพรให้สมาชิกของครอบครัวมีความสุข มีสุขภาพที่ดี ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อด้านสุขภาพที่ผู้ศรัทธาต่างก็มาขอพรกับเจ้าพ่อพระเพลิงได้เป็นอย่างดี

5.1.4 ความเชื่อด้านครอบครัว

ครอบครัวและสมาชิกของครอบครัวถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในชีวิตของผู้คน คนในสังคมจึงมีการขอพรกับเทพเจ้าเพื่อขอให้ครอบครัว มีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า และราบรื่นในการใช้ชีวิต หรือขอพรเพื่อให้ครอบครัวข้ามอุปสรรคไปได้ จากการลงภาคสนามพบว่า ผู้ศรัทธาที่มาขอพรกับเจ้าพ่อพระเพลิงที่ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุนคูลและย่านตลาดพลู นอกจากจะขอพรเรื่องความปลอดภัย ความสำเร็จ สุขภาพแล้วยังมีการขอพรด้านครอบครัว ดังที่ คุณบุญช่วย คนไทยเชื้อสายจีนท่านนั้นกล่าวว่า

“เราเป็นคนในแถวนี้ วันธรรมดาก็มาไหว้อากงเช่นกัน ฉันรู้สึกศาลเจ้านี้ศักดิ์สิทธิ์ พอมาไหว้แล้วก็จะทำให้เรารู้สึกสบายใจมากขึ้น ไหว้แล้วมีประโยชน์แล้วได้ผลจริง ๆ เพราะฉะนั้นจึงมาไหว้เจ้าพ่อพระเพลิงที่นี่ ปกติมาไหว้ก็คือขอให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข คุณแม่สุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บไม่ป่วย”

(คุณบุญช่วย, สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2564)

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์ทำให้เห็นว่า เจ้าพ่อพระเพลิงถือเป็นเทพเจ้าที่มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เพราะชาวบ้านเชื่อกันว่าท่านให้ความช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการของผู้ศรัทธาได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ปัจจุบันมีผู้คนเข้ามาบูชาเจ้าพ่อพระเพลิงมากขึ้น ดังนั้นพวกเขายังเชื่อว่า

เจ้าพ่อพระเพลิงสามารถคุ้มครองครอบครัวได้ตามที่เราได้ขอพรจากท่าน และถ้าเชื่อแล้วมาไหว้ท่านขอพรท่าน ท่านก็จะช่วยเหลือผู้ศรัทธาเสมอ

5.1.5 ความเชื่อด้านการขอบุตร

บุตรถือเป็นความหวังและอนาคตของครอบครัว แต่ปัจจุบันนี้ในครอบครัวบางครอบครัวก็ยังคงมีปัญหาด้านการมีบุตร เช่น มีครอบครัวจำนวนมากที่ไม่สามารถมีบุตรได้หรือมีบุตรยาก ดังนั้นจึงทำให้มนุษย์จึงต้องหาที่พึ่งทางใจควบคู่ไปกับการพบแพทย์เพื่อให้ตนเองมีบุตร ดังที่ ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและย่านตลาดพลูก็มีความเชื่อเรื่องการขอบุตรด้วยว่า เจ้าพ่อพระเพลิงมีความศักดิ์สิทธิ์อย่างมาก และสามารถขอพรจากท่านเรื่องการมีบุตรได้ด้วย จากการลงพื้นที่พบว่า ชาวบ้านทั้งสองพื้นที่หากครอบครัวใดที่ไม่มีบุตรหรือต้องการมีบุตรก็สามารถมาขอพรจากเจ้าพ่อพระเพลิงได้ ดังที่ คนไทยเชื้อสายจีนคุณผิง (แซ่ผิง 彭) กล่าวว่า

“ผู้ที่มากราบไหว้ที่ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงสามารถขอพรได้หลาย ๆ ด้าน เช่น เพื่อขอการค้า เพื่อขอสุขภาพ เพื่อขอความมั่งมี แต่สุดท้ายแล้วก็สามารถขอบุตรจากท่านได้เหมือนกัน ใครที่แต่งงานแล้วยังไม่มีลูกมาขอกับท่านได้เลย เราเชื่อใจท่าน ท่านก็จะให้พรตามที่เราขอ”

(คุณผิง, สัมภาษณ์, 11 กันยายน 2564)

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์ทำให้เห็นว่า เจ้าพ่อพระเพลิงเป็นเทพเจ้าที่สำคัญต่อชุมชนทั้ง 2 ชุมชนอย่างยิ่ง ทั้งในศาลเจ้าพ่อพระเพลิงทั้งย่านบุคคโลและย่านตลาดพลู ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่โดยเฉพาะคนไทยเชื้อสายจีนจะมีความเชื่อว่าท่านเป็นเทพเจ้าที่มีความศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องการขอบุตร แม้ว่าปัจจุบันจะมีความเจริญทางด้านการแพทย์ที่สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ แต่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณย่านบุคคโลและย่านตลาดพลูก็ยังคงมีความเชื่อว่าเจ้าพ่อพระเพลิงสามารถให้พรเรื่องบุตรได้ ดังนั้นจึงทำให้มีผู้ศรัทธามาขอบุตรจากเจ้าพ่อพระเพลิงจำนวนมาก

จากการศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับเจ้าพ่อพระเพลิงในศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและย่านตลาดพลู สรุปได้ว่า ความเชื่อที่เกี่ยวกับเจ้าพ่อพระเพลิงทั้ง 2 แห่งนี้ยังคงมีความเชื่ออยู่ถึงปัจจุบันและความเชื่อที่ปรากฏจากศาลเจ้าทั้ง 2 ศาลเจ้านี้ ยังมีอยู่หลายประการไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่องความปลอดภัย ความสำเร็จ สุขภาพ ครอบครัว และการขอบุตร ซึ่งผู้ที่มากราบบูชาเจ้าพ่อพระเพลิงในศาลเจ้าทั้ง 2 แห่งนี้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่เคยอาศัยอยู่บริเวณย่านบุคคโลและย่านตลาดพลูหรือคนไทยเชื้อสายจีน ที่ยังคงเคารพนับถือต่อเทพเจ้าที่มีนามว่า เจ้าพ่อพระเพลิงแต่อย่างไรก็ตาม มีบางคนแค่รู้จักศาลเจ้าโดยที่ไม่เคยมีเชื่อต่อเจ้าพ่อพระเพลิง เช่น นักท่องเที่ยวผู้อยู่อาศัยใหม่ในชุมชน เป็นต้น ส่วนผู้ที่ยังคงมีความศรัทธาต่อเจ้าพ่อพระเพลิง ก็จะมีทั้งอาชีพและ

อายุที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังทำให้เห็นว่า ผู้ศรัทธามักจะเป็นคนไทยเชื้อสายจีนมากกว่า เพราะเจ้าพ่อพระเพลิงเป็นความเชื่อที่มาจากคนจีนตั้งแต่อดีต แต่อย่างไรก็ตามผู้ศรัทธาส่วนใหญ่ก็ได้รับความสำเร็จกับสิ่งที่ตนเองได้ขอพรจากเทพเจ้าองค์นี้ และต่างก็เชื่อว่าเจ้าพ่อพระเพลิงเป็นเทพเจ้าที่ได้ช่วยเหลือตนเองจริง ๆ ดังนั้นจึงทำให้ปัจจุบันศาลเจ้าพ่อพระเพลิงและเทพเจ้านามว่าเจ้าพ่อพระเพลิงก็ยังคงมีผู้ให้ความศรัทธาเพื่อท่านช่วยให้มีกำลังใจในการดำเนินชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

5.2 พิธีกรรมของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคโคลและศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลู

พิธีกรรม หมายถึง การบูชาหรือแบบปฏิบัติตามความเชื่อซึ่งพิธีกรรมจะมีขั้นตอนต่าง ๆ และเป็นไปอย่างมีระเบียบ การจัดพิธีกรรมนั้นถือเป็นการแสดงความเคารพนับถือต่อเทพเจ้าเพื่อให้เทพเจ้าปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมพิธีกรรมรวมถึงผู้ประกอบพิธีกรรม และทำให้เกิดความสบายใจต่อผู้ศรัทธา ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคโคลและศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลูมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ก็มีความแตกต่างกันในการไหว้บูชาเจ้าพ่อพระเพลิง

การไหว้บูชาศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคโคล จะต้องไหว้ด้วยรูป 16 ดอก ส่วนศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลูต้องไหว้ด้วย รูป 25 ซึ่งมี 9 ดอกจากจำนวน 25 ดอกนั้น นำไปไหว้เทพเจ้าไฉซึ่งเอี้ยกับเจ้าแม่กวนอิม และทั้งสองศาลเจ้ามีพิธีกรรมไหว้ที่เหมือนกันคือ เริ่มจากการไหว้เทพเจ้าฟ้าดินที่ทีก่อน จากนั้นจึงจะไหว้เทพเจ้าที่เหลือนตามลำดับ การกราบไหว้บูชาเจ้าพ่อพระเพลิงนั้นจะมีของเซ่นไหว้หลัก ๆ คือ รูป เทียนแดง น้ำมัน กระดาษหยวนเป่า ขนม ผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น กระดาษหยวนเป่า เป็นกระดาษที่ทำขึ้นมามีลักษณะเหมือน หยวนเป่าเงิน (元宝) ดังภาพที่ 1 ทำด้วยกระดาษสีเหลือง สีแดง และสีทอง รูปร่างเหมือนเงินโบราณของจีน เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง การเผากระดาษหยวนเป่ามีความหมายว่ามอบเงินมอบทองให้เจ้าพ่อพระเพลิง ซึ่งพิธีการบูชาเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคโคลและย่านตลาดพลูนั้นจะประกอบไปด้วย 1) พิธีเบิกเนตร 2) วันไหว้พระจันทร์ 3) เทศกาลกินเจ 4) งานแห่เจ้าพ่อพระเพลิง รายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 ของเซ่นไหว้กระดาษหยวนเป่า

ที่มา: LIAO CAICHUN (อรนรินทร์) ถ่ายเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2564

5.2.1 พิธีเบิกเนตร

เนตร หมายถึง ดวงตา ซึ่งพิธีเบิกเนตร ถือเป็นพิธีที่ช่วยเปิดตาให้กับรูปเคารพเจ้าพ่อพระเพลิง คนจีนมีความเชื่อว่ารูปเคารพของเทพเจ้าองค์ใหม่จะไม่มีองค์เทพอยู่ข้างในจริง ๆ ดังนั้นจึงต้องจัดทำพิธีปลุกเสกหรือเรียกว่าพิธีเปิดตาให้กับรูปเคารพองค์ใหม่ เพื่อเป็นการอัญเชิญให้เทพเจ้าเข้ามาอยู่ในรูปเคารพ ซึ่งหลังจากนั้นเทพเจ้าได้เข้ามาสถิตอยู่ในรูปเคารพแล้วนั้น ท่านก็จะสามารถช่วยปกป้องชาวบ้านได้จริง

จากการสัมภาษณ์พบว่า พิธีเบิกเนตรเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเฉพาะศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคลไต้หวัน โดยจะจัดขึ้นในเดือนมีนาคมทุกปี โดยที่ไม่ได้มีการกำหนดวันที่แต่คณะกรรมการของศาลเจ้าจะเป็นฝ่ายร่วมกันเลือกวันจัดพิธีกรรม ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเข้าร่วมงานของผู้ประกอบพิธีกรรมและผู้ที่มีศรัทธาโดยมีทั้งชาวบ้านในชุมชนทั้งภายในและภายนอกชุมชน จึงทำให้ฝ่ายคณะกรรมการจะเน้นเลือกวันให้ตรงกับวันหยุด เช่น วันเสาร์หรือวันอาทิตย์ ซึ่งพิธีเบิกเนตรของปีนี้คือ ปีพ.ศ. 2564 นี้ได้จัดขึ้นในวันที่ 13 มีนาคม 2564 พิธีเบิกเนตรของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคลไต้หวัน จัดขึ้นเพื่อฉลององค์เทพเจ้าได้มี “กิมซัน” (金身 หมายถึง รูปเคารพของเทพเจ้าจีน) องค์ใหม่และจะทำพิธีช่วยเปิดตาให้รูปเคารพในศาลเจ้านี้ ซึ่งจะมีทั้งเทพเจ้าในศาลเจ้า คือ เจ้าพ่อพระเพลิง กิตลัณณ์เจียงกง และซำกวงเจียงกง ทั้ง 3 องค์ ซึ่งเจ้าพ่อพระเพลิงเป็นเทพองค์หลัก กิตลัณณ์เจียงกง และซำกวงเจียงกง จะเป็นเทพเจ้าบริวารของเจ้าพ่อพระเพลิง

จากข้อมูลการสัมภาษณ์นั้นทำให้ทราบว่า การประกอบพิธีเบิกเนตรนั้นจะต้องมีการจัดโต๊ะบูชาเพื่อจัดวางของเซ่นไหว้ให้เรียบร้อย จากนั้นจะมีการเชิญพระสงฆ์จีนมาสวดมนต์เพื่อดำเนินพิธีกรรมและช่วยเปิดตาให้กับ รูปเคารพเจ้าพ่อพระเพลิง กิตลัณณ์เจียงกง และซำกวงเจียงกงทั้ง 3 องค์ และเมื่อเสร็จพิธีกรรมแล้ว กิมซันหรือรูปเคารพของเทพเจ้า ก็จะต้องนำไปวางไว้ตรงที่เดิมเพื่อให้ผู้ศรัทธาได้เข้ามาถวายของเซ่นไหว้และไหว้ขอพรเจ้าพ่อพระเพลิงได้ตามปกติ ระหว่างพิธีเบิกเนตรนอกจากมีผู้ศรัทธามาไหว้บูชาแล้ว ทางศาลเจ้ายังได้มีการนำตัวมังกรและตัวสิงโตเข้ามาถวายเทพเจ้าด้วยเช่นกัน เพราะมังกรและสิงโตเชื่อกันว่าจะสามารถช่วยกันดูแลปกป้องศาลเจ้าและชุมชนอย่างไรก็ตาม พิธีเบิกเนตรนอกจะมีพระสงฆ์จีนมาสวดมนต์แล้วยังมีกิจกรรมอื่น ๆ ด้วย เช่น การเชิดมังกร เชิดสิงโต และการเล่นจี่ว เป็นต้น

จากการศึกษาจึงสรุปได้ว่า ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคลไต้หวันสืบทอดพิธีเบิกเนตรให้คงอยู่ โดยผู้ศรัทธาสามารถขอพรจากเจ้าพ่อพระเพลิงได้โดยตรงหลังจากพิธีเบิกเนตร เช่น ขอพรด้านการค้า เรื่องสุขภาพ หรือขอความมั่งมี เป็นต้น และพิธีกรรมนี้ยังเป็นพิธีการเปิดตาให้กับผู้เข้าร่วม

พิธีกรรม ให้เปิดตาเปิดใจให้ยอมรับเจ้าพ่อพระเพลิง และให้เข้าใจถึงความสำคัญ ความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อพระเพลิงว่าท่านเป็นเทพเจ้าที่คอยให้ความช่วยเหลือต่อมนุษย์

5.2.2 เทศกาลวันไหว้พระจันทร์

เทศกาลไหว้พระจันทร์ เป็นเทศกาลสำคัญของชาวจีน โดยจัดขึ้นในวันที่ 15 สิงหาคม ตามปฏิทินจันทรคติจีน มีความหมายว่า ครอบครัวจะได้มาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตาในวันนี้ ชาวจีนจะเฉลิมฉลองด้วยการไหว้ดวงจันทร์และทานขนมไหว้พระจันทร์ (月饼) ร่วมกัน โดยขนมไหว้พระจันทร์จะทำจากแป้ง และข้างในจะมีไส้ต่าง ๆ ขนมไหว้พระจันทร์ชาวจีนจะนำไปเป็นของเซ่นไหว้และรับประทานร่วมกันในครอบครัว จนเป็นเอกลักษณ์สำหรับเทศกาลนี้

จากการลงพื้นที่พบว่า ในเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ถือได้ว่าเป็นความสำคัญต่อชุมชนย่านบุคคลและย่านตลาดพลูอย่างมาก เพราะเมื่อถึงวันไหว้พระจันทร์ ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคลและศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลูก็จะมีการจัดพิธีกรรมด้วยการจัดโต๊ะหมู่บูชาเพื่อให้ผู้ศรัทธา มาตั้งของเซ่นไหว้รวมถึงขนมไหว้พระจันทร์ด้วยเพื่อบูชาเจ้าพ่อพระเพลิงในศาลเจ้า ซึ่งผู้ที่มีความศรัทธาต่อเจ้าพ่อพระเพลิงก็จะสามารถมาขอพรจากท่านในวันพิเศษเช่นนี้ได้ ผู้ที่เข้ามากราบไหว้บูชาเทพเจ้ามักจะมีการเตรียมของเซ่นไหว้ไว้ล่วงหน้า เช่น ธูป เทียนแดง น้ำมัน กระดาษหยวนเป่า ขนม ผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น หากว่าไม่ได้เตรียมของเซ่นไหว้มา ก็จะสามารถหาซื้อได้จากภายในศาลเจ้าหรือร้านค้าบริเวณรอบ ๆ ศาลเจ้า นอกจากของเซ่นไหว้หลักหรือผลไม้ต่าง ๆ แล้ว ในวันไหว้พระจันทร์นี้ก็ต้องมีขนมไหว้พระจันทร์ร่วมด้วย ซึ่งขนมไหว้พระจันทร์จะมีลักษณะเป็นรูปทรงกลม ความหมายของชาวจีนคือ หมายถึง “การได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตา” การกราบไหว้บูชาเจ้าพ่อพระเพลิงก็จะเซ่นไหว้ตามแต่ละขั้นตอนของศาลเจ้าและขอพรได้ตามความต้องการของตนเอง โดยเฉพาะการขอพรให้กับครอบครัว เพื่อให้ท่านช่วยปกป้องคุ้มครองครอบครัวและคนรอบข้างให้มีความสุขและได้มีโอกาสมาพร้อมหน้าพร้อมตา

จากการศึกษาจึงสรุปได้ว่า ศาลเจ้าพ่อพระเพลิง 2 แห่งนี้ยังสืบทอดยังมีการสืบทอดเรื่องการไหว้เจ้าพ่อพระเพลิงในเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ โดยชาวบ้านจะนิยมาไหว้เจ้าพ่อพระเพลิงในศาลเจ้าเพื่อขอให้ท่านช่วยปกป้องคุ้มครองครอบครัวและคนรอบข้าง อีกทั้งเทศกาลวันไหว้พระจันทร์เป็นวันสำคัญของประเพณีจีน เน้นย้ำกับเรื่องพร้อมหน้าพร้อมตา ผู้ศรัทธาหรือผู้คนที่เข้าร่วมงานในวันนี้ยังสามารถศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการไหว้พระจันทร์ในศาลเจ้าและรวมถึงเรียนรู้วัฒนธรรมจีนด้วย

5.2.3 เทศกาลกินเจ

เทศกาลกินเจ คำว่า เจ ภาษาจีนอ่านว่า “โจ” (齋) หมายถึง ของไม่มีคาว เทศกาลกินเจเป็นเทศกาลความสำคัญสำหรับคนไทยเชื้อสายจีน ปัจจุบันยังรวมถึงคนไทยด้วยเช่นกัน เทศกาลกินเจ 2564 ปีนี้ตรงกับวันที่ 6 ตุลาคมถึงวันที่ 14 ตุลาคม 2564 เทศกาลกินเจของทุกปีตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำถึง 9 ค่ำ เดือน 9 ตามปฏิทินจีน รวมเป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 9 วัน 9 คืน โดยในระยะเวลาช่วงเวลานี้คนที่มาเข้าร่วมพิธีกรรมกินเจจะต้องแต่งกายด้วยชุดสีขาว ห้ามกินเนื้อสัตว์ อาหารคาว นม ห้ามกินผักที่มีกลิ่นฉุนหรือผักที่มีกลิ่นแรง เช่น ต้นหอม ใบหอม กระเทียม เป็นต้น

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์พบว่า เทพเจ้าในศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลูไม่มีการถือศีลกินเจแต่อย่างใด แต่ศาลเจ้า 2 แห่งนี้จะมีการจัดพิธีกรรมตามเทศกาลกินเจด้วย แต่จะจัดโดยที่ไม่ต้องกินอาหารเจในศาลเจ้า ดังนั้น ข้อปฏิบัติของศาลเจ้าทั้ง 2 แห่งนี้ จึงแตกต่างจากศาลเจ้าจีนที่อื่น ๆ ในช่วงเทศกาลกินเจ เพราะผู้ที่มากราบไหว้เจ้าพ่อพระเพลิงจะไม่ต้องใส่ชุดสีขาวทั้งหมดหรือต้องเป็นผู้ที่กินอาหารเจ และของเซ่นไหว้ก็สามารถถวายเป็นอาหารคาวได้ เช่น ซาลาเปาต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่กินเจก็จะพยายามทำตามข้อปฏิบัติของเทศกาลกินเจให้มากที่สุดในช่วงเทศกาลกินเจ 9 วัน 9 คืนนี้ อีกทั้ง ผู้คนที่เข้ามากราบไหว้เจ้าพ่อพระเพลิงยังมีจำนวนคนมาไหว้มากกว่าวันปกติธรรมดา เพราะมีผู้ศรัทธาบางคนมาไหว้เจ้าพ่อพระเพลิงเพียงแค่ปีละครั้งและมาเฉพาะเทศกาลกินเจเท่านั้น เนื่องจากการกินเจถือเป็นเทศกาลที่ได้รับบุญโดยไม่ต้องฆ่าสัตว์ตัดชีวิต โดยก่อนที่จะถึงเทศกาลกินเจ ผู้ดูแลศาลเจ้าและผู้ประกอบพิธีกรรมของศาลเจ้าทั้ง 2 แห่งนี้ จะมีการจัดโต๊ะเตรียมของล่วงหน้าและทำความสะอาดศาลเจ้าเพื่อต้อนรับผู้ศรัทธาเข้ามาไหว้เจ้าในช่วงเวลาเทศกาลกินเจ เมื่อถึงวันเทศกาลกินเจ ผู้ศรัทธาก็เข้ามาถวายของเซ่นไหว้เจ้าพ่อพระเพลิงในศาลเจ้า โดยมีของเซ่นไหว้มากมาย เช่น รูป เทียนแดง น้ำมัน กระดาศหยวนเป่า กระดาศชุดนุกรบขนม ผลไม้ และอาหารต่าง ๆ เป็นต้น รวมทั้งอาหารเจและอาหารคาวทุกคนจะมาถวายเทพเจ้าตามขั้นตอนของแต่ละศาลเจ้า และผู้คนที่มาสักการะไหว้เจ้าพ่อพระเพลิงที่ย่านบุคคโลนอกจากจะมีการไหว้เทพเจ้าตามขั้นตอนแล้วยังสามารถเขียนการ์ดอวยพรได้ ซึ่งการ์ดอวยพรมีทั้งหมด 3 ใบ เป็นกระดาศสีแดงเพื่อขอพรเรื่องการค้า กระดาศสีทองเพื่อขอพรเรื่องสุขภาพ ส่วนกระดาศสีเงินเพื่อขอพรเรื่องความมั่งมี ส่วนด้านหลังให้ลงชื่อตนเอง เสร็จแล้วนำไปแขวนที่ไม้ไผ่ในศาลเจ้า หลังจากนั้นก็ไปทำบุญที่ตู้บริจาคเงินเพื่อบำรุงศาลเจ้าต่อไป เวลาสิ้นสุดช่วงเทศกาลกินเจทางศาลเจ้าก็จะนำกระดาศอวยพรเหล่านี้ไปทำพิธีเพื่อให้ผู้ศรัทธาได้สมหวัง

จากการศึกษาจึงสรุปได้ว่า เจ้าพ่อพระเพลิงไม่มีการถือศีลกินเจ แต่ทางศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและย่านตลาดพลู ก็ยังคงมีการจัดพิธีกรรมตามเทศกาลกินเจด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมความเชื่อของกินเจ และเพื่อให้ผู้ที่กินเจมีความเชื่อว่า การกินเจนอกจากจะช่วยให้สุขภาพดีขึ้นแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ได้บุญสามารถละเว้นกรรมได้ เจ้าพ่อพระเพลิงอำนวยการให้แก่นตนเอง นอกจากนั้นยังถือเป็นการได้เผยแพร่วัฒนธรรมจีนด้วย เช่น วัฒนธรรมการกินเจของชาวจีนและยังได้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของผู้ศรัทธาในการดำเนินชีวิต การทำความดีและการช่วยเหลือสังคม

5.2.4 งานแห่เจ้าพ่อพระเพลิง

งานแห่เจ้าพ่อพระเพลิงเป็นงานพิธีกรรมที่มีความสำคัญอีกพิธีกรรมหนึ่งของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและย่านตลาดพลู ย่านบุคคโลจะจัดขึ้นในวันอาทิตย์แรกของเดือนพฤศจิกายน ตามปฏิทินจันทรคติ และย่านตลาดพลูจะจัดขึ้นในตอนวันเกิดของเจ้าพ่อพระเพลิงวันที่ 11 พฤศจิกายน ตามปฏิทินจันทรคติ งานแห่เจ้าพ่อพระเพลิงถือได้ว่าเป็นงานใหญ่ที่สุดของศาลเจ้า รวมระยะเวลาการจัดทั้งสิ้น 3 วัน ดังนั้น เพื่อความสะดวกในการเข้าร่วมงานของผู้ประกอบพิธีกรรม รวมถึงผู้ที่ศรัทธา และชาวบ้านในชุมชน ฝ่ายคณะกรรมการจะเน้นเลือกวันให้ตรงกับวันหยุด เช่น วันเสาร์หรือวันอาทิตย์ ซึ่งงานแห่เจ้าพ่อพระเพลิงของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลในปี พ.ศ. 2564 จะจัดขึ้นในวันที่ 5 ถึง วันที่ 7 ตุลาคม 2564 ส่วนศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลูยังไม่มีรายละเอียดของการจัดงานปีนี้

จากการสัมภาษณ์พบว่า ศาลเจ้าทั้ง 2 แห่งนี้มีการจัดงานแห่เจ้าพ่อพระเพลิงอันยิ่งใหญ่ โดยชาวบ้านทำงานอยู่ต่างจังหวัดรวมถึงพื้นที่อื่น ๆ ก็จะกลับมาช่วยกันจัดงานแห่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อเป็นการตอบแทนเจ้าพ่อพระเพลิงที่ได้ปกป้องคุ้มครองชาวบ้านมาตลอดระยะเวลา 1 ปี ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นถึงน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวบ้านที่ย่านบุคคโลและย่านตลาดพลู เขตธนบุรี ได้เป็นอย่างดีเพราะชาวบ้านได้ให้ความสำคัญกับงานแห่เจ้าพ่อพระเพลิงนี้เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของชาวบ้านในทั้ง 2 ชุมชน ระยะเวลาการจัดงานแห่จะมีทั้งหมด 3 วัน คือ วันที่หนึ่งจะเป็นการขบวนแห่เจ้าพ่อพระเพลิง และอีก 2 วันจะมีการแสดงในศาลเจ้า และมีขั้นตอนการแห่และกิจกรรมการแสดงที่หลากหลาย เช่น การเชิดสิงโต เชิดมังกร เล่นจ๊ว โดยศาลเจ้าจะต้องทำพิธีสงฆ์ให้กับเจ้าพ่อพระเพลิงในเวลาบ่ายสามโมง ล่วงหน้าก่อน 1 วัน และผู้ประกอบพิธีจะต้องช่วยกันทำความสะอาดให้รูปเคารพเจ้าพ่อพระเพลิง แล้วเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ให้เรียบร้อย

เส้นทางการแห่เจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคโกลและศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลูจะไม่เหมือนกัน เพราะสถานที่มีความแตกต่างกัน

โดยก่อนที่จะเดินแห่ออกจากศาลเจ้ายังมีขั้นตอนการไหว้เจ้าพ่อพระเพลิง และได้ อัญเชิญรูปเคารพของท่านออกจากศาลเจ้า ดังภาพที่ 2 และภาพที่ 3 อีกทั้งยังมีการเชิดสิงโต เชิดมังกร เล่นจี่วตลอดเส้นทางอย่างสนุกสนาน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมโบราณของชาวจีนในอดีตที่ได้ เผยแพร่มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการประกอบในประเพณีโบราณโดยเฉพาะจะประกอบในพิธีกรรมของ ศาลเจ้า มังกรกับสิงโตถือเป็นสัตว์สิริมงคลของจีน เพราะเชื่อกันว่า มังกร จะสามารถทำให้ฝนตก ไม่แล้ง และยังเป็นสัญลักษณ์ของคุณธรรมและเป็นมงคลอีกด้วย ส่วน สิงโต จะสามารถปราบปราม ความชั่วร้ายและขับไล่ความชั่วร้าย ดังนั้นสัตว์สองตัวนี้จึงกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความสง่างามและความเจริญรุ่งเรือง และลวดลายของมังกรกับสิงโตปกติจะอยู่คู่กับศาลเจ้าเพื่อปกป้องดูแลศาลเจ้า กับปกป้องคุ้มครองชาวบ้านในชุมชน การแสดงจี่ว ถือเป็นละครจีนที่ได้มีการสืบทอดมาจากจีน โบราณ โดยผู้เล่นจะต้องแต่งกายและทาสีที่หน้าตามอุปนิสัยของตัวละครในจี่ว การเล่นจี่วมี กฎเกณฑ์อย่างจริงจัง เมื่อเริ่มแสดงจี่วแล้วก็ต้องเล่นให้จบ ไม่สามารถหยุดได้ระหว่างการแสดง เพราะการเล่นจี่วถือเป็นการแสดงที่พิเศษเพราะเป็นพิธีบูชาัญหรือพิธีสำหรับศาลเจ้าขนาดใหญ่ใน สมัยโบราณจีน ซึ่งชาวจีนเชื่อว่าผู้ที่มาชมจี่วนั้นไม่เพียงแต่มีมนุษย์เท่านั้น แต่ยังมีเทวดาและผีมาร่วม ชมการแสดงจี่วด้วย ดังนั้นนักแสดงต้องเล่นจี่วให้จบถึงแม้ว่าไม่มีผู้ชมก็ตาม

ภาพที่ 2 รูปเคารพของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคโกล

ที่มา: LIAO CAICHUN (อรนรินทร์) ถ่ายเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2564

ภาพที่ 3 รูปเคารพของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลู

ที่มา: LIAO CAICHUN (อรนรินทร์) ถ่ายเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2564

จากการศึกษาจึงสรุปได้ว่า งานแห่เจ้าพ่อพระเพลิงถือได้ว่ามีความสำคัญต่อศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและย่านตลาดพลูเป็นอย่างยิ่ง เพราะชาวบ้านทั้งในย่านบุคคโลและย่านตลาดพลู ต่างมีความต้องการที่จะตอบแทนเจ้าพ่อพระเพลิงที่คอยปกป้องคุ้มครองมาตลอด 1 ปี ดังนั้นการจัดพิธีการแห่เจ้าพ่อพระเพลิง จึงมีผู้ที่ศรัทธาต่างเข้ามาร่วมงานและขอพรจากการเข้าร่วมงานแห่เจ้าพ่อพระเพลิงได้โดยตรง หรือบางคนก็ไปขอพรเจ้าพ่อพระเพลิงในศาลเจ้าได้ ซึ่งการขอพรเจ้าพ่อพระเพลิงนั้นทำให้ผู้ศรัทธามีความสุขกายสบายใจ ถึงแม้ว่าพิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อพระเพลิงจะใช้เวลาหลายวันนี้และยังมีขั้นตอนที่ซับซ้อน รวมทั้งมีการแสดงการเชิดสิงโต เชิดมังกร และเล่นจี่ว เป็นต้น แต่การจัดงานแห่เจ้าพ่อพระเพลิงนี้ถือเป็นการได้เผยแพร่วัฒนธรรมความเชื่อของชาวจีนให้คงอยู่อีกด้วย

พิธีเบิกเนตรถือเป็นการที่จัดขึ้นเฉพาะศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลเท่านั้น ซึ่งผู้ที่ได้เข้าร่วมพิธีกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ศรัทธาต่อเจ้าพ่อพระเพลิง ซึ่งทำให้เห็นถึงความสามัคคีของชุมชนในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาลเจ้าจีน ซึ่งนอกจากจะจัดตามวันสำคัญของศาลเจ้าแล้วยังนิยมจัดตามเทศกาลจีนต่าง ๆ ด้วย จึงทำให้คนในสังคมไทยได้มีโอกาสเห็นประเพณีโบราณของชาวจีนที่ได้สืบทอดต่อกันมา และยังสะท้อนให้เห็นถึงการผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมด้านความเชื่อไทย-จีนในเขตธนบุรีได้เป็นอย่างดี

5.3 การเปลี่ยนแปลงของความเชื่อและพิธีกรรมในศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและย่านตลาดพลู

ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านตลาดพลูเป็นศาลเจ้าที่มีความเก่าแก่ ซึ่งจากการลงพื้นที่ผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านและชุมชนทั้ง 2 พื้นที่ ยังคงมีการรักษาความเชื่อและพิธีกรรมอยู่ในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงจึงทำให้ความเชื่อและพิธีกรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเช่นกัน ซึ่งมีเหตุปัจจัยหลายประการ ได้แก่ 1) ชุมชน เนื่องจากชาวจีนที่แต่เดิมเคยอาศัยอยู่บริเวณย่านบุคคโลและย่านตลาดพลูได้มีการย้ายถิ่นไปอาศัยยังพื้นที่อื่น จึงทำให้ผู้ศรัทธาเจ้าพ่อพระเพลิงมีการลดน้อยลง 2) เศรษฐกิจ เนื่องจากประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจไปอย่างรวดเร็วจึงทำให้คนต้องออกมาทำงานต่อสัปดาห์มากขึ้นเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้องและเลี้ยงครอบครัว อีกทั้งยังมีการเกิดโรคระบาดด้วยจึงทำให้ชาวบ้านต่างมีรายได้ลดลง ต้องประหยัดมากขึ้น จึงทำให้ผู้คนเข้ามาศาลเจ้าทำบุญน้อยลงไปด้วย ดังนั้นจึงทำให้ผู้ศรัทธาเจ้าพ่อพระเพลิงและพิธีกรรมต่าง ๆ ได้ลดขั้นตอนเพื่อลดค่าใช้จ่ายลง 3) สังคม เมื่อยุคสมัย

เปลี่ยนไป สังคมมีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านการศึกษาและเทคโนโลยี จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนย่านบุคคโลและย่านตลาดพลูได้มีความเจริญไปด้วย เช่น ลูกหลานมีการศึกษาที่สูงขึ้น จึงสนใจอย่างอื่นมากขึ้น เช่น การทำงาน หรือการค้าขายเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง จึงทำให้มีผู้ศรัทธาเจ้าพ่อพระเพลิงมีความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไปตามสังคม 4) การเปลี่ยนกรรมการในศาลเจ้า กล่าวคือการเปลี่ยนกรรมการของศาลเจ้าซึ่งแต่เดิมเป็นสมาชิกผู้สูงอายุ แล้วได้เปลี่ยนเป็นสมาชิกที่อายุน้อยกว่า จะทำให้ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงมีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านความเชื่อและพิธีกรรมตามไปด้วย เนื่องจากยุคสมัยและการมีมุมมองที่แตกต่างกัน และจากการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงทั้ง 2 แห่งยังทำให้ผู้วิจัยได้เห็นถึงบทบาทของศาลเจ้าที่มีต่อชาวบ้านในชุมชนและสังคม คือ 1) บทบาทด้านจิตใจและสังคม เนื่องจากศาลเจ้าพ่อพระเพลิงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจสำหรับผู้ศรัทธา ช่วยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตแล้วยังสร้างความสามัคคีในชุมชน 2) ด้านเศรษฐกิจ การมีอยู่ของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ 3) ด้านวัฒนธรรม ศาลเจ้าพ่อพระเพลิง ช่วยสืบทอดเผยแพร่วัฒนธรรมจีน ทำให้วัฒนธรรมไทยจีนได้ผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อและการสืบทอดของพิธีกรรมอย่างเข้มแข็งของชุมชน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงคงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงในสังคมไทย: กรณีศึกษาฝั่งธนบุรี พบว่า ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและย่านตลาดพลูเป็นที่ประดิษฐานของเจ้าพ่อพระเพลิงตามความเชื่อของชาวจีนแต่จิวมณฑลกว่างตุ้ง ซึ่งชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในย่านบุคคโลและย่านตลาดพลู ต่างมีความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นรูปเคารพ จึงได้สร้างศาลเจ้า 2 แห่งนี้ขึ้นมาเพื่อสักการบูชาเจ้าพ่อพระเพลิง ให้ท่านช่วยคุ้มครองชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งความเชื่อที่เกี่ยวกับศาลเจ้าพ่อพระเพลิงในสังคมไทยประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ ความปลอดภัย ความสำเร็จ สุขภาพ ครอบครัว และการขอบุตร ความเชื่อเหล่านี้ถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจสำหรับผู้ศรัทธา ซึ่งจะทำให้ผู้ศรัทธาเกิดความสบายใจและดำเนินชีวิตมีความสุขและราบรื่นขึ้น

จากการศึกษาพบว่าพิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาลเจ้าพ่อพระเพลิงย่านบุคคโลและย่านตลาดพลูด้วย โดยปัจจุบันศาลเจ้าพ่อพระเพลิงทั้ง 2 แห่งนี้ยังสืบทอดพิธีกรรมจำนวน 4 พิธีกรรม คือ 1) พิธีเบิกเนตร เป็นพิธีที่ฉลองเจ้าพ่อพระเพลิงได้ปิดทองเพื่อเปิดตาเทพเจ้า อีกทั้งยังช่วยเปิดตาเปิดใจ

ให้กับผู้เข้าร่วมพิธีกรรมได้เรียนรู้เจ้าพ่อพระเพลิงและยอมรับนับถือท่านด้วย 2) วันไหว้พระจันทร์ เป็นพิธีที่จัดขึ้นตามเทศกาลจีนแล้วสามารถบูชาและขอพรจากเจ้าพ่อพระเพลิงเพื่อให้ท่านช่วย ปกป้องคุ้มครองครอบครัวและคนรอบข้าง 3) เทศกาลกินเจ เป็นพิธีที่จัดขึ้นตามเทศกาลจีนเช่นกัน เพื่อให้ผู้คนได้ขอพรจากเจ้าพ่อพระเพลิง และทำบุญสามารถละเว้นกรรม แล้วปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของผู้ศรัทธาในการดำเนินชีวิต ทำดีและช่วยเหลือสังคม 4) งานแห่เจ้าพ่อพระเพลิง ประจำปี ชาวย่านบुकโคลและย่านตลาดพลูจะตอบแทนเจ้าพ่อพระเพลิงที่ช่วยปกป้องคุ้มครอง ชาวบ้านมาเป็นระยะเวลา 1 ปี ด้วยจัดพิธีแห่เจ้าพ่อพระเพลิงประจำปี ซึ่งผู้ศรัทธาก็สามารถขอพร จากการเข้าร่วมงานแห่เจ้าพ่อพระเพลิงได้หรือไปขอพรที่ศาลเจ้า ซึ่งจะให้ผู้ศรัทธาสบายใจขึ้น การรักษาพิธีกรรมของศาลเจ้า 2 แห่งนี้จะทำให้คนในสังคมไทยมีโอกาสได้เห็นถึงประเพณีโบราณ ของชาวจีน

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ HE ZHONGHUAN (2563) ได้ศึกษา เรื่อง ความเชื่อและ พิธีกรรมของศาลเจ้ากวนอูในพื้นที่กรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาฝั่งธนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความ เชื่อต่อเทพเจ้ากวนอูมี 5 ประการ ได้แก่ ความเชื่อด้านสุขภาพ โชคลาภเงินทอง ครอบครัว ความ ปลอดภัย และความสำเร็จ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันและผู้ที่มีความ ศรัทธาต่อเทพเจ้ากวนอูนั่นยังได้เข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ศาลเจ้ากวนอูตลาดสมเด็จพระยา มีวันง่วนเซียว วันเกิดของเทพเจ้า กวนอู ทั้งกระเจด และวันขอบคุณเทพเจ้า ศาลเจ้ากวนอูตลาดพลู มีวันง่วนเซียว งานแห่เจ้าพ่อกวนอู วันเกิดของเทพเจ้ากวนอู ทั้งกระเจด เทศกาลกินเจ และวันเสี่ซึ่ง ความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้ากวนอูเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจสำหรับผู้ศรัทธา ทำให้ผู้ศรัทธา เกิดความสบายใจ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและยังมีการช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมจีนได้เป็นอย่างดี ยังสัมพันธ์กับงานวิจัยของ SU SHENGYING (2562) ได้ศึกษาเรื่อง ความเชื่อและบทบาทของศาลเจ้า: กรณีศึกษา ตลาดน้อยเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ศาลเจ้าภายในตลาดน้อย มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานเพราะมีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปีขึ้นไป ศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ภายในตลาดน้อยแห่งนี้ มีจำนวน 5 ศาล โดยการสร้างศาลเจ้าเกิดจากกลุ่มชาวจีนที่ได้อพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณตลาดน้อย จำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มจีนฮกเกี้ยน กลุ่มจีนฮากกา (จีนแคะ) และกลุ่มจีนไหหลำ จากการศึกษา ศาลเจ้า 5 ศาลนี้ได้ปรากฏความเชื่อ เรื่องโชคลาภเงินทอง สุขภาพ ครอบครัว และการแก้ปชง ความเชื่อทำให้เกิดประเพณีและพิธีกรรมการบูชาเทพเจ้า เช่น ประเพณีเทศกาลกินเจและประเพณี เทศกาลหยวนเซียว สะท้อนให้เห็นถึงศาลเจ้าคือมีการปลูกฝังให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม และ ให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ศาลเจ้าถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์จีน ส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และช่วยให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดี อีกทั้ง ศาลเจ้ายังมีการสืบทอดและเผยแพร่วัฒนธรรมจีนที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี แสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อที่เข้มแข็งของคนไทยเชื้อสายจีนและยังคงมีการสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กุลศิริ อรุณภาคย์. (2553). ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพฯ. นนทบุรี: มิวเซียมเพรส.
- เจษฎา นิลสงวนเดชะ. (2561). ศาลเจ้าจีน : ศรัทธาสถานในสังคมไทย. วารสารภาษาและวัฒนธรรม, 37(1), 45-70.
- พรณี ชูจิรวงศ์. (2552). พลังความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร: ต้นไม้.
- HE ZHONGHUAN. (2563). ความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้ากวนอูในพื้นที่กรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาฝั่งธนบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, สมุทรปราการ.
- Long Gaoyun. (2557). ศาลเจ้าหน้าจาช่าไถจื้อ : ความเชื่อ รูปเคารพ และบทบาท. ศิลปศาสตร์ปริทัศน์, 8(17), 62-72.
- SU SHENGYING. (2562). ความเชื่อและบทบาทของศาลเจ้า : กรณีศึกษาตลาดน้อยเขตสัมพันธวงศ์กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศศ.ม. (สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง). กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- YANG HAIYAN. (2563). ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาลเจ้าพ่อเสือในสังคมไทย : กรณีศึกษาเฉพาะกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, สมุทรปราการ.
- บุญช่วย. (12 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.
- ผึ้ง. (11 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.
- มุล. (12 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.
- หวง. (11 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.
- อรรณพ แซ่ตั้ง. (11 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.